

— **Dispersarea atenției** (împrăștierea). Atenția este în permanență distrasă când de un excitant străin, când de altul. Nu se menține atenția în durata de timp. În afară de calitățile defavorabile ale atenției se mai înregistrează și unele tulburări;

— **Hipoatenționismul** sau hipoprosexia (diminuarea concentrării și a interesului pentru nou);

— **Aprosexia** sau lipsa voluntară de concentrare care apare în depresie.

PSIHOLOGIA PERSOANEI

PERSONALITATEA — OBIECT DE STUDIU PSIHOLGIC

Personalitatea, denumește ființa umană, social și cultural. Ea integrează în sine (ca sistem) organismul biologic, structurile psihice umane și relațiile social-culturale, deci, așa cum știm, sistemul bio-psiho-social, sau blocurile unitare psihosomatic-psihosocial și psihocultural.

Personalitatea poate fi privită din 3 ipostaze:

— subiect **pragmatic**, al acțiunii (homo faber);

— subiect **epistemic**, al cunoașterii (homo sapiens);

— subiect **axiologic**, al valorilor (homo valess);

Fără a se rupe de natură, omul o depășește intrând sub imperiul culturii, a valorilor, a binelui și frumosului, călăuzindu-se după semnificații, idealuri și sensul propriei sale vieți.

Sînt multe discipline care se ocupă de personalitate: filosofie, istorie, sociologie, etică, pedagogie, literatură, arta, antropologia biologică și culturală, fiziologia și medicina — printre care un rol deosebit îi revine PSIHOLOGIEI.

Omul trebuie înțeles **integral**, ca o entitate, tot unitar și relativ autonom, în relații și interacțiuni (fizice, naturale, sociale, informaționale, culturale). Sistemul este închis și deschis — sociocultural.

Personalitatea este **unică și originală** — fiecare are o zestre unică, singulară (nu există doi oameni identici, omul este irepetabil).

Sînt scheme tipologice care permit grupări prin aproximație (francezi, români, englezi — moldoveni, olteni etc.).

Însușirile și sistemul general-uman de personalitate sînt proprii tuturor oamenilor, locurilor și timpurilor, în toate societățile și culturile.

În modelul general-uman de personalitate intră următoarele componente:

- apartenența la speța umană;
- calitatea de ființă umană;
- calitatea de ființă conștientă cu gândire și voință;
- participarea la cultură — dotarea și orientarea după valori;
- potențialul creativității.

Acest cadru reprezintă baza științifică de studiu a personalității, ținînd seama de corelația dintre general, tipic și singular.

Personalitatea se identifică cu sistemul psihic uman (S.P.U.), în linii mari.

Personalitatea psihică este o **sinteză** a proceselor psihice, o chintesență a lor.

— Factorii personalității (trăsături, structuri, construcții), sînt **formațiuni integratoare sintetice** (comunicare — motivație — limbaj — trebuințe — gândire — simțire — inteligență și înțelepciune = rod al experienței).

— Factorii de personalitate dispun de o relativă **stabilitate** (stăpînirea de sine și calmul rămîn constante).

— Factorii de personalitate tind spre **generalități** și caracterizează pe om în ansamblul său.

— Factorii de personalitate sînt **plastici**, se pot restruc-tura și perfecționa sub condițiile mediului.

— Factorii dominanți în sistemul de personalitate al subiectului sînt **caracteristici** sau **definitorii** pentru el, exprimă esențialul.

Pe baza cunoașterii structurilor de personalitate se pot face previziuni asupra reacțiilor și conduitei subiectului într-o situație dată sau în fața unei sarcini ce i se încredințează.

O lege fundamentală a sistemului de personalitate este **autodepășirea și realizarea de sine**.

De un secol, psihologia a pus în centrul edificiului personalității conceptul de «EU» în mai multe accepțiuni:

— EU-I este subiectul la nivelul căruia se întretaie trei predicate: **a fi; a avea; a face**.

La baza EU-lui este **percepția de sine**, corporalitatea și posibilitățile de acțiune.

— Specific pentru EU, este **conștiința de sine**;

(EU-l apare ca integrator al personalității; EU-l se identifică cu ființa);

Rolurile se definesc în legătură cu diversele tipuri de activitate în sistemul social (rol de elev; rol de profesor);

Statusurile, poziția pe care o are subiectul în sistemul relațiilor sociale (elev — căsătorit — inginer — profesor). Rolurile implică modele și aptitudini; statusurile se leagă de atitudini.

EU-l include toate experiențele subiectului (apartenența la grup, familie, clasă, profesiune, identitatea subiectului).

EU-l parcurge trei etape: eu **corporal**, eu **social**, eu **spiritual**.

Personalitatea este un agregat de **aptitudini și atitudini** care are în centrul său EU-l ca un factor de integrare și coordonare.

INDIVID — INDIVIDUALITATE — PERSOANA — PERSONALITATE

Definind personalitatea, urmează să o deosebim de conceptele și termenii: individ — individualitate — persoană, adesea sinonime întrebuințate pentru a desemna realitatea umană, dar care se referă la realități deosebite.

Individ, în sens naturalist, științific, semnifică **exemplarul singular** — insul, indivizibil — dintr-o specie de ființe este unitatea reprezentativă a speciei. Individ este orice organism animal, inclusiv omul. Termenul desemnează numai o prezență, fără descriții și evaluări.

Individualitate este **individul în ansamblul proprietăților sale distincte și originale** (fiecare om are o individualitate distinctă, prin trăsături psiho-fizice). Ca structură interioară EU-l propriu nu se confundă cu personalitatea, care are o sferă mult mai largă (mediu+relații=devenire). Specificitatea umorului nu este pregnantă prin individualitate (se discută și în biologie).

Persoana este **specifică omului**, nu sînt persoane decît oamenii. Orice persoană matură, normal dezvoltată, este purtătoarea unui nucleu al individualității sale și se realizează ca personalitate. Persoana poartă un nume, o stare civilă, o vîrstă, o profesie, sex, datorii și drepturi etc.

Personalitatea este simetrică cu individualitatea, cuprinde **întreg sistemul** atributelor, structurilor și valorilor de care dispune un individ.

Datele native (energia sistemului nervos — echilibrul dintre excitație și inhibiție — gradul de formare a analizatorilor la naștere), formează **genotipul**. El este influențat de timpuriu, de mediu, configurându-se **fenotipul** individului, un aliaj propriu dintre proprietățile neurofiziologice și însușirile psihice dobândite în cursul vieții.

COMPONENTELE STRUCTURALE ALE PERSONALITĂȚII

Personalitatea are un caracter **sintetic și dinamic**, reunind în esență interacțiuni actuale și potențiale ale individului uman, într-o structură dinamică proprie, cu sistem deschis (J. PIAGET), într-o continuă devenire.

Sistemul activ al personalității grupează următoarele structuri:

— o dinamică **generală** dată de proprietățile fundamentale ale sistemului nervos (mobilitate, forța și echilibrul proceselor de excitație și inhibiție, care imprimă întregii activități psihice o notă temperamentală distinctă: impresionalitate, impulsivitate, ritm, tempou, expresivitatea manifestărilor comportamentale);

— o componentă **intelectuală** a personalității care grupează sistemele de informații și modul de prelucrare a lor, împreună cu structurile cognitive și cu operațiile intelectuale ale individului, cu stilul său de cunoaștere;

— substructura **relațională** (de caracter) care reunește relațiile esențiale ale persoanei, atitudinile sale constante și selective față de activitate — de sine — de cei din jur, față de normele sociale și valorice morale;

— sistemul de **orientare și proiecție** al personalității cuprinde: interesele, preferințele și scopurile individului, concepția sa despre lume și viață, aspirațiile și idealurile. Formează unitatea dintre trebuințele resimțite și dorințele individului, dintre aspirațiile proiectate și posibilități, dintre motivație și scopuri, indicând asupra gradului de determinare psihosocială a personalității sale;

— componenta **de realizare efectivă** a ființei umane o avem în structura capacităților, a aptitudinilor și deprinderilor însușite;

— constituția **fazică** a individului reprezintă baza sa organică, resursele biologice și echilibrul hormonal intern, care influențează comportamentul și manifestările persoanei. Aceste componente ale personalității se **întrepătrund** și se **condiționează** reciproc.

TEORII ASUPRA PERSONALITĂȚII

Sînt peste 50 de definiții pentru conceptul de personalitate (G. W. ALLPORT), generînd diversele concepții și sisteme psihologice, teorii, precum și diferite cerințe metodologice.

Cele mai reprezentative teorii sînt:

— Teorii care reflectă o **viziune statică** asupra personalității.

Persoana (lat.=masca pe care o îmbracă actorul) fixîndu-și o anumită înfățișare pentru exterior, mereu aceeași, apoi a fost folosit termenul — în sens de **actor** — iar ulterior **rolul actorului**.

Înțelegerea statică a personalității — din antichitate — cu privire la caracterele și temperamentele oamenilor este oferită de: PLATON, HIPOCRATE, GALENUS, iar dintre cercetătorii moderni: W. STERN (personalitate ca o entitate psihofizică mentală în individ, de esență pură, nealterabilă de alte influențe); Ed. GUTHRIE (personalitatea ca un sistem de habitaturi de importanță socială, care sînt stabile și rezistente la schimbări).

— Teoriile **dinamice** explică personalitatea prin structurile ei active, prin motive și forțe interioare ale individului:

- a) de ordin **sexual** (FREUD);
- b) de ordinul nevoii de competență și a unor **complexe afective** (A. ADLER);
- c) derivă din contradicțiile **motivației biologice** cu EU-l social, personalitatea ajungînd expresie a **conflictului** dintre individ și societate (KAREN HORNEY);
- d) **nevoia psihologică** de a configura și reproduce tiparele de comportament învățate (H. MURRAY);
- e) din necesitate de **autoactualizarea individului** în care mobilul principal îl formează trebuința prestigiului, nevoia de succes și autorespectul (ABRAHAM MASLOW).

Teoriile moderne asupra personalității se remarcă prin cercetări experimentale fără, a părăsi speculația și psih-

analiza. Există tendința de a explica pe cât posibil comportamentul uman în totalitatea sa, tendința teoriei învățării sociale și concepția integralistă asupra personalității. Se pune accent pe elementele cognitive și interacțiunea cu mediul social.

— Teoria lui G. W. ALLPORT este integrativă și dinamică. El distinge următoarele nivele de integrare ale individului:

- nivelul reflexelor condiționate;
- al deprinderilor;
- trăsăturile personale date de sentimente;
- sinele;
- personalitatea ca integrare complexă.

Personalitatea este **organizată dinamic** în sistemele psihofizic, care determină comportamentul sau, individual, caracteristic și gândurile sale.

Se pledează pentru studierea **trăsăturilor personale**. Ele reprezintă un sistem neuropsihic generalizat și focalizat, specific de individ, care are capacitatea de a schimba stimuli echivalenți funcționali, să inițieze și să conducă, conștient pentru individ forme de comportament adaptativ (solicitate de mediu) și expresiv. Personalitatea urmează a fi considerată întotdeauna în funcție de **trăsături și situație**, în funcție de sarcinile și rolurile prescrise individului în colectivitate.

Teoria viziunii **integrative** (H. J. EYSENCK) este influențată de analiza factorială (C. E. SPEARMAN) și terminologia lui I. P. PAVLOV și C. G. JUNG.

El stabilește câteva nivele ale personalității:

- nivelul reacțiilor specifice **imediate**;
- nivelul obișnuințelor învățate **în cursul vieții**;
- **trăsăturile** (iritabilitate, rigiditate, persistență, exactitate);
- **tipul** — ca nivel de generalitate.

Stabilește 2 variabile de bază pentru determinarea personalității:

- tendința **nevrotică**; variabila stabilității și organizării;
- intro — extroversiune; (aspect afectiv și atitudinal).

— Teoria **organizării individuale a trăsăturilor**, într-o ierarhie a structurilor personalității (RAYMOND BERNARD CATTELL). Trăsăturile sînt:

- de suprafață; — circumstanțe;
- de profunzime; — de origine (bogăția vocabularului, tactul în situații sociale, aptitudinea pentru matematici etc.).

or- — Teoria tipurilor **constituționale de personalitate**
rii (E. KRESCHMER — 1921), pleacă de la observațiile clinice
Se de ordin somatic; clasifică patru tipuri:

- ie- — picnicii; (sînt ciclotimi);
- di- — leptosomi; (longelini, sînt schizotimi);
- n- — alleți; (epilepsie — vîscos);
- displastic.

— Teoria **tipologică** a personalității (W. SHELDON)
constă în abordarea somatică (constituțională), analiza tem-
peramentelor, tipologia caracterului; se stabilesc 50 de tră-
sături ale personalității. Prin corelație stabilește «Scara
temperamentelor» în 3 grupe:

- e — **visceroton** (predomină activitatea viscerelor);
- i- **somatoton** (funcțional domină părțile mobile ale
corpului);
- e — **cerebroton** (organe receptoare și sistem nervos).

— Alte teorii **etnologice și sociologice** (K. HORNEY,
E. FROMM, R. BENEDICT, MARGARET MEAD, R. LI-
TON ș. a.), consideră **factorii de cultură** ca fiind decisivi în
structura personalității. Aceste teorii au fost numite cultu-
raliste. Reprezentativă este poziția lui A. KARDINER, ca-
re tributează psihanalizei, propunînd ca metodă de anali-
ză a genezei personalității un plan cu 7 obiecte:

- Stadiul organizării **familiale**, ca structură și funcțio-
nalitate;
- Stadiul organizării **grupelor mai largi** (locale);
- Stadiul **disciplinării** de bază (alimentare, îngrijire
etc.);
- Stadiul **dependenței**, al represiunii;
- Controlul **agresivității** mutuale;
- Controlul **tehnicilor** de producție;
- Natura forțelor coezive din societate, autoritatea, ima-
ginea erorilor, supranaturalul.

Personalitatea nu este pur biologică, psihică sau socia-
lă. Ea constă în organizarea **bio-psiho-socială** a individului
uman, fiind o **sinteză dinamic structurată**, a dispozițiilor —
înnăscute și însușirilor dobîndite, într-o formă individua-
lizată, proprie subiectivului, în interacțiune cu mediul.